

Chonka Tetjana

A KORTÁRS UKRÁN IRODALOM RÖVID ELEMZŐ ÁTTEKINTÉSE

A 20. századi ukrán irodalmat kiemelkedő írók, ám sokszor tragikus események határozták meg: a század eleji Kivégzett Reneszánsz¹ köréhez tartozott például Mikola Khivl'ovij, Valerjan Pidmogil'nij, Mikola Kulish, Mikola Voronij, de ne feledjük el az emigráns alkotókat sem, olyanokat, mint Vasil' Barka, Ivan Bagrjanij, Jevgen Malanjuk. A század közepén uralkodó szocialista realizmus hatalmas kihívást rótt a hatvanasok nemzedékére, többek között az olyan neves alkotókra, mint Lina Kostenko, Ivan Drach, Mikola Vingranovs'kij, Vasil' Simonenko, Grigorij Tjutjunnik.

A Szovjetunió szétesését követően Ukrajnában, ahogyan más volt tagköztársaságokban is, jelentős mértékű változások zajlottak le. A múlt század 80–90-es éveinek irodalmi folyamatai a „szükségyszerű sebészi beavatkozásra és az ezt kiegészítő sokkterápia halaszthatatlanságára” emlékeztetnek, a hosszú és látszólag gyógyíthatatlan betegség – a szocialista realizmus „rákos daganatának” az eltávolítására. A helyzet az irodalmi generációk konfliktusa révén még súlyosabbá vált, amelyet a kritikusok véleménye alapján csak a csernobili atomkatasztrófa volt képes enyhíteni: ekkor őket is a közös fájdalom és a művészet egyetlen lehetősége – antropológiai – küldetése egyesítette.

A posztszovjet időszakban az ukrán irodalomba hatalmas hullámmal törtek be az új nevek, melyeknek száma évről évre egyre csak nő. Jelentős mértékben érkeztek az országba a határon túl kiadott könyvek. A kortárs ukrán írók „lógva” találták magukat: miként találják meg a saját stílusukat ilyen sokszínűségben az állam pénzügyi támogatása nélkül? Tehát úgy, hogy ne adják fel egyediségüket, hangjuk mégis megfeleljen a közönség ízlésének. Az olvasók számára egyre nehezebb a téma, a stílus, a műfaj, a nyelv szintjén jelentkező kísérletezéshez

1 Az 1920–1930-as években alkotó ukrán művészek generációját értjük ezalatt, akiket elnyomtak vagy kivégeztek a sztálini totalitárius rendszerben. [A szerk. megj.]

igazodni. A demokrácia és a szólásszabadság ebben a helyzetben a bot két vége: a szabadság – mindennemű művészet szerves alapja, de csak addig a pillanatig, amíg az nem torkollik felelőtlenségbe. Erre a veszélyre figyelmeztet az 1999-ben, Гуманітарна аура нації або дефект головного дзеркала [A nemzet humanitárius aurája vagy a fő tükör hibája]² címmel megjelent írásában Lina Kostenko is: „[...] Minden nemzet és társadalom esetében, a humán tudományok komplex egysége átvitt értelemben teleszkóp, a tükrök ilyen fajta rendszere kell, hogy legyen, oktatással, irodalommal, művészettel – s a tükrök és vizsztatükröződések ilyen összetett spektrumában a társadalom objektív képet kaphat önmagáról, és a fő tükröre fókuszálva torzulatlan képet közvetíthet magáról a világ felé is”.

Egyből láthatjuk azt is, hogy az irodalom válik a fentebb említett fő tükköré, amely a történelmi kontextusba helyezve reprodukálja a modern ukrán társadalom alapvető valóságát: a klasszikusok jól csiszolt szentenciáinak hangoztatása helyett megpróbál helyes kérdéseket feltenni és a feltett kérdésekre adható válaszok keresésére buzdítani. Ezt támasztják alá Jurij Andruhovics szavai a Natalija Dmitrenkonak a Bez cenzuri [Cenzúra nélkül] című lap számára készített interjújában:³ „Alapvetően ez nagyon fontos – megfogalmazni néhány dolgot, s azokat használatba hozni (ez az, amit cinikusan gondolatvírusnak hívnak), mert valójában a társadalomnak megfogalmazásokra van szüksége. Ez az, amit mindenki ért, de valamilyen okból hiányzik hozzá az irodalmi forma... Ukrajnának nyitottságra és kapcsolatokra van szüksége. Ez a világ teljesen kapcsolatalapú, az elszigetelődöttek nem élhetik túl.”

A kortárs ukrán irodalom fogalma alatt leginkább azoknak a szép-irodalmi alkotásoknak az összességét értik, amelyek a független Ukrajna létrejöttétől, azaz 1991-től napjainkig tartó időszak során íródtak.

Jelen írás keretében néhány olyan általunk is kiválóan ítélt alkotó munkásságát kívánjuk bemutatni, akik Ukrajna különböző régióinak reprezentálásán túl a kortárs ukrán irodalom más-más alkotói generációjához is tartoznak.

2 Ліни КОСТЕНКО, Гуманітарна аура нації або дефект головного дзеркала [Lina KOSTENKO, A nemzet humanitárius aurája vagy a fő tükör hibája] Forrás: <https://ukrlit.net/article/59.html>.

3 Юрій АНДРУХОВИЧ, Я не люблю слово духовність, бо не знаю, що воно означає [Jurij ANDRUHOVICH, Én nem szeretem a „szellemiség” szót, mert nem tudom, hogy mit is jelent] Forrás: https://artvertep.com/news/1032_YUrij+Andruhovich%3A+%C2%A BYA+ne+lyublyu+slovo+%C2%ABduhovnist% C2%BB%2C+bo+ne+znayu%2C+csho+vono+oznacha%D1%94%C2%BB+.html.

A modern irodalmi folyamatban a „klasszikusok” generációjának kiváló képviselője az 1930-ban született és Kijev városában élő Lina Kostenko. A felülmúlhatatlan költőnő a *Nad beregami vichnoji riki* [Az örök folyó partjai felett] (1977), *Nepovtornist* [Eredetiség] (1980), *Sad netanuchikh skul'ptur* [Nem halványuló szobrok kertje] című versesköteteinek, a *Marusja Churaj* (1979) című verses regényének, a *Berestechko* (1999, 2010) című elbeszélő költeményének minden szava tökéletes példája az esztétikumnak, az igazságosságnak és az aforisztikus fogalmazásmódnak.

A költészettudósok ezekben a gyűjteményekben olyan mély filozófiát találhatnak, amely lakonikus, őszinte és természetes módon megihletett, valamint mindennemű felesleges pátoosztól mentes.

„És az életben, mint egy aknamezőn,
Én megkértem ezt a századot,
legalább azt a kirakati minimumot:
– Emberek, legyetek kölcsönösen udvariasok! –
és ha ez az én akaratom szerint lenne,
mindenhol dőlt betűvel írnék:
– Olyan sok bánat van a világban,
emberek, legyetek kölcsönösen szépek.”⁴

2010-ben adták ki első prózaregényét *Zapiski Ukrains'kogo Samashedshogo* [Egy önfejű ukrán naplója] címmel, mely 2011-ben az egyik vezető könyv volt az ukrán könyveladási listákon. Esetében a prózára való váltás fő oka az ukránokért és az Ukrajnáért érzett fájdalom, a magukat vakon a mélybe vető emberek és az emberiség iránti szégyen és félelem érzése volt. A regény aforisztikus nyelvezetű. Ezt az alábbi példák⁵ is szemléltethetik: „Véleményem szerint világméretű a humanitárius katasztrófa. Holttestek nincsenek mindenfelé szétszóródva, de holt lelkek, azok mindenfelé vannak” (363); „A világ jelzőlámpái közül néhány meghibásodott. Az emberiség nem a megfelelő irányba halad” (294); „És miként lehetne megállítani a globális bajok autópályáján való forgalmat?!” (279); „Csak a hősök különböznek egymástól, de a nemzet

4 Ліна КОСТЕНКО, *Між іншим = Триста поезій: вибране* / Ліна КОСТЕНКО, *Київ А-ба-ба-га-ла-ма-га*, 2012.

[Lina KOSTENKO, Mások között = Háromszáz költemény: válogatás Lina Kostenko műveiből, Kijev, A-ba-ba-ga-la-ma-ga Kiadó, 2012.]

5 Forrásként az ukrán nyelvű mű oldalszámait kerütek megadásra. Lásd: КОСТЕНКО Ліна, *Записки українського самашедшого*, Київ А-ба-ба-га-ла-ма-га, 2011.

sőpredékei mindenütt egyformák. Ahogyan a hódítók is” (282); „A világmindenségben az emberiség is hajléktalan. A globális felmelegedés elméletén túl létezik egy másik is – a globális eljegesedés” (259); „Isten veletek van, emberek. Minden, ami iránt mi közömbösek vagyunk, közömbösen viseltetik velünk szemben. Ezért vagyunk olyan halálosan magányosak. Valaki a mi szenvedéseinket is úgy nézi, mint egy sorozatot” (245); „Az emberek nem a fülükre siketek – az emberek a lelkükre süketültek meg” (222); „Az élet – másodpercenkénti díjmegállapítás... Minden másodpercért fizetni kell. És a másodpercek repülnek. Így lehet meghalni anélkül, hogy bármire is jutottunk volna. Csupán megfáradni érkezünk” (122); „Az idő megfeszül, akár egy íj, de nem Kupidó kezében” (21).

A regény a 21. század első négy évének évkönyve, amely egy 35 éves programozó naplójaként kerül megformálásra. Nem véletlen, hogy a szerzőnő a blog formát választotta: azt figyelhetjük meg, hogy az olvasókkal folytatott kommunikáció ilyen formájának kiválasztásával az író arra törekszik, hogy legalább azok az emberek, akik olvasnak, kapják meg ezeket az üzeneteket, és kezdjenek el hangosan beszélni a saját társadalmuk és az egész emberiség sürgető problémáiról.

A „Bu-Ba-Bu” (Burleszk – Balagan [vásári mutatványosbódé] – Bufonada [bohózat]) irodalmi csoportosulás létrejötté az ukrán irodalmi posztmodernizmus megerősödésének jeleként értékelhető – meg kell jegyeznünk azt, hogy Oleksandr Irvanec’ és Viktor Neborak költők a mai napig a „humoros karneváli játék” stílusában alkotnak. Jurij Andruhovics (1960-ban született és Ivano-Frankivszkban él) az egyik legmeghökkenőbb kortárs alkotóművész, *Rekreáció* című regénye⁶ (angol, orosz, német és cseh nyelvre is lefordították) az első posztmodern regény, melynek hőse a bohém alkotó, a cselekménye pedig a posztmodern szabályainak megfelelően bontakozik ki: jelen van benne a karnevalizáció, a marginalitás, a kollázs és a bricolage is. Épp a szerző jegyezte meg 2015-ben a *Tut pokhovanij Fantomas* [Itt van eltemetve Fantomas] bemutatójakor azt, hogy a *Rekreáció* vált az egyik leginkább bemutató-előrejelző művévé, melynek befejezése valójában egy, az 1991. december 26-i, a Szovjetunió széteséséhez vezető moszkvai események sajátos forgatókönyve. A regény alapproblémája a művészi lét modern ukrán társadalomban való megvilágítása, alapgondolata pedig annak a ténynek a megerősítése, hogy a művésznak bárminemű

6 Юрій Андрухович, *Рекреації*. Серія, Сучасна проза України, 2017.

(társadalmi, ideológiai, pártszervezeti) szolgaságtól mentesnek kell maradnia. A *Moszkoviáda*⁷ (1993, angol, orosz, német, cseh és magyar nyelvre is lefordították), valamint a *Perverzio* (1996) című regények folytatják a *Rekreációban* (1992) útjára indított bohém művész kalandjainak elmesélését, ezért e művek trilógiának is tekinthetők.

2007-ben került kiadásra a *Tajemnicja* [Rejtély] és a *Dvanadcat' obruchiv* [Tizenkét fémkarika] című emlékiratregény, 2011-ben a *Lexikon intimnikh mist* [Intim városok lexikona], 2015-ben pedig a *Tut pokhovanij Fantomas* [Itt van eltemetve Fantomas] című esszégyűjtemény. A művész stílusában jelentős változást figyelhetünk meg: a meghökkentő posztmodernségtől az egzisztenciális és a mindennapi társalgások oximoronszerű szintéziséig. Ez többek között a *Tut pokhovanij Fantomas* [Itt van eltemetve Fantomas] című esszégyűjteményben is nyomon követhető, amelyben három fő problémakört különíthetünk el: a híradással foglalkozó tévécsatornák száma mellett a legnagyobb mértékű figyelmet a zene (*Benketni kanti zlikh chasiv* [Gonosz idők bankettjének dicsénekei], *Kovtok Dilana* [Dilan lélegzete], Fm és fm, *Za gratami* [A rács mögött], *Kriminal'ni khroniki* [Bűnügyi krónikák], *Iz rizd'vom Davidom* [Dávid karácsonyáról], *Solo dlja barabaniv* [Dobszóló], *Polja Atenraj* [Athenry rétjei], *Zorn i radist'* [Harag és öröm], *Koncert iz vedmedem* [Koncert a medvéről], az egyenirodalom *Lizhko jogo ukrajins'ke* [Az ő ágya ukrán], *Kholod* [Hideg], *Vid perekladacha* [A tolmácstól], *Pershij nacional'nij pronograf* [Az első nemzeti pornográfia], *Jak zdobuti svobodu?* [Hogyan szerezzünk szabadságot?] és kinematográfia *Uljublenu francuz'ka fraza* [Kedvenc francia kifejezésem], *Specoperacija* [Különleges művelet], *Kovtok Dilana* [Dilan lélegzete], *Tatu i tabu* [Tetkó és tabu], *Tut pokhovanij Fantomas* [Itt van eltemetve Fantomas] problematikája kapja. A jelen lévő groteszkséget figyelmen kívül hagyva az olvasó ezekben a gyűjteményekben kifinomult humort, valamint a zenével és az irodalommal kapcsolatos mély gondolatíságot találhat.

Ugyancsak a kortárs ukrán irodalom kiemelkedő alakjaként tekinthetünk Volodimir Lisre (1950, Voliny). A szerző számos műve közül (több mint 20 detektív- és fantasztikus regény, számos elbeszélés és dráma) napjaink legismertebbje a *Stolittja Jakova*⁸ [Jákob évszázada] (2010) című családörténeti krónikaregény, valamint a *Solo dlja Solomija* [Szóló Szolomija számára] (2013), amely az ukrán történelem elmúlt

7 Jurij ANDRUHOVICS, *Moszkoviáda*, ford. KÖRNER GÁBOR, Gondolat, Budapest, 2007.

8 A regény alapján, ugyanezen címmel 2016-ban sorozatot készített az 1+1 stúdió.

két évszázadában lezajlott eseményekre alapozva mutatja be az első pillantásra hagyományosnak tűnő paraszti sorsot. A hősök érzelmei és jelleme, amellyel az élethez és a szerelemhez való jogukat próbálják érvényesíteni, olyannyira elragadó, hogy a regényt egy lélegzetre elolvasandóvá teszi. Mindkét mű cselekménye Poleszjében kezdődik. A *Stolittja Jakova* [Jákob évszázada] egy olyan poleszjei ukrán életének az izgalmas elbeszélése, aki százéves korára már öt államot túlélt: az Orosz Birodalmat, az Ukrán Népköztársaságot, Lengyelországot, a hitleri Németországot, a sztálini Szovjetuniót, és megérte a független Ukrajna létrejöttét. Az elbeszélés két síkon folyik – Jákob életútjának valós eseményeit, illetve a visszaemlékezéseit mutatja be: az első szerelméről, akit elraboltak tőle – ugyanis az ukrán falvakban a lánynak, ha a szülei ezt megtették helyette, nem volt joga férjet választani; a szerelmeért folytatott harcról és az együttlét elérhetetlensége miatti lengyel hadseregben való szolgálatról; egy lengyel úrinő szerelméről, aki a saját életét hátrahagyva a távoli Zahorjaniban találja meg őt, és vele marad egy egyszerű házban élni; a tragikus ukrán–lengyel mézszárlásról, amely Zosi (Szofti becézett alakja) és több gyermeke életét is elvette; a németekkel folytatott háborúról, a fogságról és a háború utáni drámai eseményekről. E tragikus megpróbáltatások sem tudták azonban megölni benne az „embert”: 95 éves korában Jákob megmenti egy drogfüggő lány életét, és az elkövetkező években válaszeletet vár tőle, hogy meggyőződhessen, biztosan minden rendben van a lánnyal, és megnyugodhasson; várja a sors által a szülőfalujától messze sodort fia hazatérését is.

A *Solo dlja Solomija* [Szóló Szolomija számára] című regény egy 20. századi, nehéz sorsú poleszjei parasztasszony életét mutatja be, akinek az államtörténetben lezajlott tragikus fordulatok tönkreteszik a boldogságát. Szolomija nemcsak leírhatatlanul szép, hanem erős lelkű nő is, aki hajlandó a saját boldogságáért harcolni és szembeszegülni az embertelen paraszti és szovjet törvényekkel. Azonban azok közül a férfiak közül, akik beleszerettek, egy sem volt hajlandó visszautasítani saját politikai ambícióját, vagy túllépni félelmén azért, hogy őt boldoggá tegye.

Jurij Vinnicsuk (1952-ben született Ivano-Frankivszkban, jelenleg Lembergben él) újságíró, költő, dramaturg, prózaíró, gyermekköltő, ismert a saját irodalmi misztifikációjáról (ezek közé tartozik például az óir Riagabara verseinek fordítása, Anna Ljubovichivna *Pisnja svitova* [A világ dala] című akrosztichonja, Rokszolána naplója *Zhitije garemnoje* [Egy háremnő élete] címmel stb.), az erotikus téma miatt botrányossá vált imázsáról (1995–1998 között Vinnicsuk a Gul'visa [Aranyifjú]

című, Lembergben kiadott erotikus lap főszerkesztője volt), illetve a lembergi bohém élet feltárásáról. Vinnicsuk legismertebb művei közé a *Divi nochi* [Szűz éjszakák] (1991), *Tango smerti* [Haláltangó] (2012), *Aptekar* [A gyógyszerész] (2015), *Cenzor sniv* [Álomcenzor] (2016), *Ljutecija* [Lütécia] (2017) és a *Nichnij reporter* [Éjszakai riporter] (2019) sorolható. A gyermekek számára írta a többségében vászonra vitt alkotásokat, például a *Misce dlja drakona* [Sárkány helye] (1990) című kisregényét vagy a *Cukrovij pivnik* [Cukorkakas], *Metelik vivchaje zbitnja* [A pillangó tanulja az életet], a *Kazki pro druživ Cheberjajchikiv* [Mese Cheberjajchikről és barátairól] című meséit. Vinnicsuk olyan helytörténeti kiadványok szerkesztőjeként és összeállítójaként is ismert, mint például a *Legendi L'vova* [Lemberg legendája] (1999), *Knajpi L'vova* [Lemberg-i ivók] (2000), *Tajemnici l'vivskoj kavi* [A lembergi kávé titkai] (2001), ezenkívül számos ukrán irodalmi antológia és gyűjtemény is az ő nevéhez köthető. Továbbá ő az összeállítója az *Ognennij zmij* [Tűzkígyó] (1989) címmel megjelent, a 19. századi ukrán fantasztikus irodalmi művek antológiájának, a *Sribna kniga kazok* [Mesék ezüstkönyve] (1993) című 19. századi irodalmi mesegyűjteménynek, illetve a *Zacharovane misce* [Elvarázsolt hely] (2006) című ukrán irodalmi mesegyűjteménynek. Tetjana Kochanov'ska és Michajlo Nazarenko szavaival élve „Vinnicsuk annyira sokoldalú karakter, hogy akár egy »egyszemélyes irodalmi csoportnak« is tekinthetnénk”.⁹ A szerző legismertebb művévé a misztikus elemeket is tartalmazó, a lengyel és német nyelvre is lefordított, egzotikus regénye, a *Tango smerti* [Haláltangó] (2012) vált, amelyet a BBC 2012-ben az év ukrán nyelvű könyve díjjal jutalmazott. Ebben a regényben minden van: multinacionális viccek (a regény főszereplői – a négy barát – zsidó, ukrán, lengyel és német nemzetiségűek), a főhősök tragédiája (a regény cselekménye két síkon fut: a háború előtti és a második világháborús, valamint napjaink Lembergjében), az emberi tragédiák és a rokon lelkek keresése, a valóság és a misztifikáció. Az olvasó figyelmét elsősorban a lebilincselő téma ragadja meg: egy ősi kézirat keresése és a Haláltangó rejtélyének a felfedése, amelyet a lembergi Janowska utcai koncentrációs tábor rabjai végeztek: azoknak, akik e tangó mellett haltak meg, a következő életükben visszatértek az előző életükből származó emlékeik.

9 КРАСУЛЯ Олена, *Жанрова специфіка дитячої прози Ю. Винничука = Матеріали студентських наукових читань*: 36. наук. праць. ст. Випуск 4., Кривий Ріг, 2018, 63–68. [KRASULJA Olena, Jurij Vinnicsuk gyermekprózájának műfaji sajátosságai. = Hallgatói tudományos olvasmányok anyagai: tudományos munkák gyűjteménye, IV., Krivij Rig, 2018, 63–68.]

A kortárs ukrán irodalom sajátos színfoltja a bukovinai származású Marija Matios (1959-ben született) költő és 17 regény szerzője, aki leginkább a *Solodka Darusja* [Édes Dária] (2004, lengyel, horvát, német, francia, orosz, litván, olasz, angol és szerb nyelvre is lefordították, illetve 2015-ben meg is filmesítették) című regénye és a *Majzbe nikoli ne navpaki* [Szinte soha sem fordítva] (2007, angol nyelven is megjelent) című novellaregénye által vált ismertté. Munkássága kiválóan képviseli az úgynevezett „női írást”, ugyanis a művész figyelmének fő tárgya a bukovinai nő belső világa, amely az írásait egzotikus színezettel és szülőföldje történelmi valóságával telíti. A regény különálló novellák ideológiai és nem kronológiai alapon létrehozott összessége. A hősök sorsa a saját, illetve hazájuk tragédiájának kontextusában kerül bemutatásra. Az író nő hangsúlyozza a férfiak és nők boldogsághoz, valamint az el- és a megítéléstől való mentesség jogát.

A *Majzbe nikoli ne navpaki* – egy novellisztikus családtörténet, amely a Chevjuk, Kejvan és Varvarchuk ruszin családok életét mutatja be az Osztrák–Magyar Monarchia és az I. világháború időszakától a 20. század közepéig. A regény három, az összetett emberi kapcsolatokról szóló novellából áll. A befejezés teljesen váratlan: Kiril Chevjuk fiatalkorában elárulta szerelmét és számításból nőszült, de nem számolt azzal, hogy döntésével boldogtalan sorsra ítéli minden leszármazottját.

A szerző nő így kommentálta ezt a művet: „Ez a könyv arról szól, hogy mire képes az emberi szív, amikor átjárja a szeretet, a gyűlölet, a bosszúvágy és az irigység, és mire képes az öröm és bánat próbáinak idején. Amikor azt kérdezték tőlem, hogy mi a regény fő gondolata, azt válaszoltam, hogy ezekkel a szavakkal írtam alá a könyvet is: »Tiszteség mindenkinek felett«. Minden szereplő saját emberi alibit biztosít az erkölcsi tervéhez. Ez valaki számára kegyetlennek és gonosznak tűnhet. Én minden embert úgy próbálok kibontani, ahogyan a gyémánt is kibontakozik a reflektor fényében, és megmagyarázni, hogy miért is cselekedett valaki talán kegyetlenül, ám mégis igazságosan.”¹⁰

Az emberi lét erkölcsi, etikai, filozófiai és egzisztenciális problematikája a fő tárgya Marija Matios *Apokalipszis* (2006) és az *Armagedon uzbe vidbuvjsja* [Az armageddon már megtörtént] (2011) című elbeszéléseinek. Már a címek is jól tükrözik a művekben tárgyalt problémák nagyságrendjét, melyeket a szerző nő nem az általános emberi aspektusok

10 Молодий буковинець, *Люблю негідників, яких вимальовую у своїх книжках* [Az ifjú bukovinai, Szeretem azokat a gazfickókat, akik a regényekben kerülnek megrajzolásra], <https://molbuk.ua/2007/09/20/ljublu-negdnykv-jakikh-vimalovuju-u.html>.

alapján próbál bemutatni, hanem az egyének személyes tragédiájaként testet öltő jelenségekként, melyek bekövetkezte mindenkit ugyanolyan mértékben fenyeget, ugyanis az ember az egyéni prioritásaitól, értékeitől, tetteitől, akaratától függetlenül egy messzemenően ismeretlen társadalom részét képezi.

Teljesen más stílust képvisel a donyecki születésű Iren Rozdobud' ko (1962-ben született, jelenleg Kijevben él) költő és író, aki több mint 30 regény szerzője. Legismertebb regényei közé tartozik a *Gudzik* [Gomb] (2005, angol és orosz nyelvre is lefordították, illetve 2008-ban vászonra is vitték), *Zivjali kviti vikidajut'* [Az elszáradt virágokat kidobják] (2006, elérhető orosz nyelvű fordításban is), az *LSD. Licej slukhnjanikh družhin* [LSD. Az engedelmes feleségek líceuma] (2013, oroszra is lefordítva), a *Vse, sbho ja khotila s'ogodni* [Minden, amit ma szerettem volna] (2008) című kisregénye.

Az *LSD. Licej slukhnjanikh družhin* című regénye a kaland-, a dektív- és a romantikus regény vonásait egyesíti a társadalmi fikcióval. A történet azoknak a fiatal lányoknak a líceuma köré szerveződik, akiknek a jövőben az értük jelentős összegeket is kifizetni hajlandó gazdag férfiak számára kell ideális feleségeké válniuk. A lányokat már kisgyermekkorukban elszakítják a családjuktól, hogy minél inkább elfelejthessék a rokonaikat, ezzel megfélemezve azt, hogy a rokoni kapcsolatok esetleg rossz hatást gyakoroljanak a tökéletes bábfeleségekre. A líceumban nevelkedő lányok lényegében egymás nevét sem ismerik (általában a valódi nevük anagrammáit használják), ezzel is gátolva azt, hogy közöttük olyan baráti viszony alakulhasson ki, amely később majd megakadályozhatná őket a tökéletes feleség kötelességeinek az ellátásában. A lányok gyönyörűek, iskolázottak (olyan mértékben, hogy a klasszikus irodalmi művek tanulmányozása során „cenzúrázott” szövegeket kapnak), és ami a legfontosabb: engedelmesek.

A főszereplő, Pet, a líceum neveltje, a többi lánnyal együtt meg van győződve arról, hogy az intézmény falain kívül történő dolgok nem érdemelnek figyelmet, és arról is, hogy a valódi élet abból áll csupán, hogy alázatosan szolgálja majd leendő férjét. Ám az egyik tanuló gyilkosságának kivizsgálásakor véletlenül megismerkedik egy, az intézménybe látogató szaxofonossal, aki felnyitja a szemét, és így Pet megszökik a líceumból. S bár egyáltalán nincs hozzászokva a líceumon kívüli élethez, de a benne rejlő arisztokratikusság és emberségesség a megfelelő útra tereli őt.

Iren Rozdobud'ko műveinek nyelve, Marija Matios nyelvjárási színezetű nyelvezetével ellentétben, irodalmi, mely alapján akár az ukrán nyelv is megtanulható (úgy, ahogyan Lina Kostenko költeményei alapján is). Karakterei általában alkotó emberek, akiknek a sorsát az olvasó „befogadja”, és észrevétlenül elkezdni a saját élete értelmét keresni, míg arra a következtetésre nem jut, hogy a legfontosabb cél – minden nap boldog lenni.

Jevgenija Kononenko (1959-ben született Kijevben, jelenleg is ott él) fordító, több kisprózagyűjtemény és regény szerzője. Ezek közül a legismertebb az *Imitacija* [Imitáció] (2001) és a *Zrada. Zrada made in Ukraine* [Árulás. Ukrajnában készült árulás] (2002), melyek egy értelmiségi női detektívről szólnak. A hősnői értelmiségiek, általában fővárosi lakosok. Regényeiben Kijev elit helyeinek bemutatása mellett megtalálhatjuk az ukrán provinciák szomorú valóságának ábrázolását is. A detektívtörténet mindkét regény esetében (a klasszikus detektívregényektől eltérően) a főszereplők cselekedeteinek pszichológiai feltárásán alapszik, akik a modern világban hozzászoktak ahhoz, hogy mindent csak imitálnak – az érzéseket, az életmódot –, s eközben elveszítik saját magukat és boldogságukat is. A létezés ilyen formában való hamisságának és hibásságának a tényét a szereplők csak életük kilátástalanná válása pillanatában fedezik fel. A modern olvasó számára talán a legtragikusabb befejezés az emberi élet változékonyságára és az első pillantásra jelentéktelen dolgoknak tűnő végzetes hibákra való figyelmeztetés.

Az *Imitacija* [Imitáció] című regényben látszólag minden megfelel a műfaji követelményeknek: tisztázatlan körülmények között életet veszti egy, a kijevi elit körökhöz tartozó fiatal nő, és nagy valószínűséggel ez a tragikus eset egyáltalán nem az, mint aminek elsőre látszik. A nyomozás során meglehetősen furcsa és váratlan tények derülnek ki (többek között egy egyszerű zenetanárhoz fűződő szerelméről). A fondorlat a regény végéig rejtve marad, így a befejezés igencsak váratlan.

Áttekintésünk szempontjából érdekesek lehetnek Jana Dubinjan'ska (1975-ben született a Krím-félszigeten található Feodoszijában, de jelenleg Kijevben él) orosz és ukrán nyelven írt fantasztikus (több mint 15) regényei. A legnagyobb figyelmet a *Druzhini prividiv* [Kísértet felesége] (2003) című könyve kapta. Az ukrán fordításhoz (melyet 2008-ban Irina Kalita készített) írt ismertetés hangsúlyozza, hogy benne két, név nélküli totalitárius állam kerül bemutatásra, amelyek prototípusa egyértelműen a Szovjetunió és az Egyesült Államok voltak. Egy titkos

nukleáris bázison, „természeti katasztrófa” következtében tűz üt ki, és a katasztrófát csak a „mi” bátor fiainknak köszönhetően sikerül megakadályozni. Viszont maguk a tűzoltók életüket veszítik, ami után a katasztrófa zónájában „fantomlenyomatok”, más néven kísértetek tűnnek fel. Minden kísértet egy „információs mátrix”, amely képes befolyásolni azoknak a személyeknek az érzékszerveit, akikkel kapcsolatba szeretne lépni. A kísértetek enni és inni is tudnak, teljes mértékben megtestesültek (időnként még a helyi örömlányok kielégítő szolgálatait is igénybe veszik).

A „fantomlenyomatok”, amelyekhez a feleségek (többek között a főhős is) a sugárzás ellenére érkeznek, a halott férjek materializált lelkei, olyan férfiideálok megtestesítői, amelyekbe egykor ezek a nők beleszerettek. A tökéletes „fantomlenyomatok” allegóriája – a lélek testet öltése a csodálatos F-zónában, messze a tökéletes emberektől – sokkal szomorúbb a való világban: azok a férfiak, akiknek az élete (kötelességtudatból, hazafiasságból vagy csak a pénz miatt) a háború, ezen a helyen hagyják a lelküket, s csupán fizikai valójukban élnek, halott lélekkel térnek haza családjukhoz, s többé már nem képesek megélni az olyan létfontosságú emberi érzéseket, mint a feleségükhöz vagy a gyerekeikhez fűződő szeretet. Ez pedig az emberiségre nézve olyan fatális és visszafordíthatatlan hatással van, akár a fizikai megsemmisülés. A történet elég váratlan végkifejlettel zárul, s ez a tény tovább növeli a mű vonzerejét.

Természetesen egy cikk keretein belül nem lehetséges összefoglalni az összefoghatatlant, de ennek ellenére is reméljük, hogy sikerült elérni legfőbb célunkat, nevezetesen azt, hogy írásunk felkeltse olvasóink érdeklődését a kortárs ukrán irodalom iránt.

Fordította Gazdag Vilmos